

AUTEURS
ESTHER HORREVORTS
LINEKE VAN HAL

Kennisplatform
Integratie &
Samenleving

APRIL 2018

EEN VERKENNING VAN DUIJS BELEID

MAATSCHAPPELIJKE PARTICIPATIE VAN UITGEPROCEDEERDE ASIELZOEKERS

Inhoud

Inleiding	3
1 Wat houdt <i>Duldung</i> in?	4
2 In welke gevallen is er sprake van <i>Duldung</i> ?	5
3 Wat zijn rechten en plichten per domein?	6
4 Perspectief op verblijf	8
5 Concluderend	9
6 Gebruikte bronnen	10
Bijlagen	11
Figuur 1 Asielprocedure Duitsland	11
Figuur 2 Vormen van <i>Duldung</i>	12
Figuur 3 Rechten op arbeid van vluchtelingen met een <i>Duldung</i>	13
Figuur 4 Rechten op tijdelijk werk en proefaanstellingen van vluchtelingen met een <i>Duldung</i>	13
Figuur 5 Recht op onderwijs van vluchtelingen met een <i>Duldung</i>	14

Uitgeprocedeerde asielzoekers hebben geen recht meer op verblijf in Nederland, maar kunnen ook niet altijd uitgezet worden. Deze groep verkeert vaak in een uitzichtloze situatie. Ze mogen niet betaald werken, en in veel gevallen ontbreekt een zinvolle dagbesteding. Dit kan het welbevinden van deze mensen verminderen en mogelijk leiden tot overlast of delinquent gedrag. Maatschappelijke participatie, bijvoorbeeld in de vorm van onderwijs of werk, draagt bij aan een zinvolle dagbesteding en kan daarmee het welbevinden van deze mensen vergroten en de kans op overlast verminderen.

Naar aanleiding van vragen van het Landelijk Ongedocumenteerden Steunpunt (LOS) en het Steunpunt Vluchtelingen (ASKV) heeft het Kennisplatform Integratie & Samenleving (KIS) besloten om vanuit de [portaalfunctie van KIS](#) het Duitse beleid op dit terrein te verkennen.

In Duitsland is al meer bekend over maatschappelijke participatie van uitgeprocedeerde asielzoekers. Uitgeprocedeerden die nog niet uitgezet kunnen worden, krijgen een zogeheten *Duldung*. Dit houdt in dat hun plicht om het land te verlaten tijdelijk is uitgesteld. Deze groep heeft bepaalde rechten wat betreft onderwijs, werk en wonen. KIS verkende het Duitse beleid van *Duldung*, en doet daar in deze publicatie verslag van. Deze beleidsverkenning is gebaseerd op analyse van documenten van de Deutscher Industrie und Handelskammertag (DIHK)¹, Pro Asyl² en Informationsverbund Asyl & Migration³. Alle documenten zijn opgesteld in 2016-2017.

Leeswijzer

Dit artikel is geschreven voor beleidsambtenaren van gemeenten en ministeries die zich bezighouden met uitgeprocedeerde asielzoekers. Op basis van deze verkenning gaat KIS in gesprek met onder meer beleidsambtenaren en Duitse experts. Deze verdiepingsslag zal vervolgens leiden tot een publicatie met aanknopingspunten voor Nederlands beleid.

In onderstaande tekst lichten we het Duitse beleid toe op de volgende gebieden:

1. De inhoud van *Duldung*.
2. De twee vormen van *Duldung*.
3. Rechten en plichten per domein:
 - a. Onderwijs.
 - b. Werk.
 - c. Wonen.
 - d. Sociale voorzieningen.
4. Perspectief op verblijf.

1 Deutscher Industrie und Handelskammertag; een vertegenwoordiger van bedrijven in Duitsland; in Nederland te vergelijken met MKB-Nederland. De DIHK heeft als taak de samenwerking van de bedrijven te bevorderen en te garanderen dat ervaringen onderling regelmatig worden uitgewisseld.

2 Een organisatie die zich inzet voor de rechten van vluchtelingen.

3 Een organisatie die de jurisprudentie in Duitsland op het gebied van migratie onderzoekt.

1

Wat houdt *Duldung* in?

1.

Om te illustreren wat *Duldung* inhoudt, schetsen we de route die een vluchteling doorloopt als hij in Duitsland asiel aanvraagt. Wanneer een vluchteling in Duitsland aankomt, vraagt hij⁴ asiel aan bij de Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF)⁵. De asielpcedure wordt dan gestart. Totdat er een besluit is genomen over zijn aanvraag, ontvangt de vluchteling een tijdelijke vergunning (*Aufenthaltsgestattung*). Deze vervalt zodra er een besluit is genomen. Wordt de asielaanvraag toegewezen, dan ontvangt de vluchteling een verblijfsvergunning (*Aufenthaltsurlaubnis*). Deze verblijfsvergunning is in eerste instantie voor bepaalde tijd, maar vormt wel de basis voor een permanente verblijfsvergunning. Als de asielaanvraag wordt afgewezen, is de vluchteling verplicht om het land te verlaten. Indien hij echter nog niet uitgezet kan worden (bijvoorbeeld omdat hij nog geen paspoort van het land van herkomst heeft of omdat hij het gevaar loopt in eigen land vervolgd te worden), wordt een *Duldung* afgegeven. Dit betekent dat de plicht tot uitreizen tijdelijk uitgesteld is. Het geldt als bewijs dat de desbetreffende persoon geregistreerd staat, waardoor de strafbaarheid van het illegaal verblijven in Duitsland vervalt. Daarnaast geeft het hem in beperkte mate recht op werk en sociale bijstand (zie paragraaf 3). De *Duldung* is in principe een paar maanden geldig. Ter vergelijking: Vluchtelingen in Nederland die verplicht zijn het land te verlaten, maar (nog) niet kunnen uitreizen, omdat bijvoorbeeld hun reisdocumenten nog niet op orde zijn, mogen niet werken en hebben geen recht op sociale bijstand (voor eten, drinken en kleding). Wel hebben ze recht op medisch noodzakelijke zorg.

Voor een overzicht van de asielpcedure in Duitsland, zie figuur 1 in de bijlage.

⁴ Waar 'hij' staat kan ook 'zij' gelezen worden.

⁵ Bundesamt für Migration und Flüchtlinge; in Nederland de Immigratie en Naturalisatie Dienst (IND).

2

In welke gevallen is er sprake van *Duldung*?

2.

Er zijn twee vormen van *Duldung*:

1. Een *Duldung* die vluchtelingen moeten ontvangen⁶

Deze vorm van *Duldung* *moeten* vluchtelingen krijgen wanneer uitreizen niet mogelijk is vanwege een obstakel. Dit kan een wettelijk obstakel zijn, zoals de bescherming van mensenrechten. Dit geldt bijvoorbeeld als er sprake is van vervolging in eigen land. Het kan ook een feitelijk obstakel zijn. Zo kan het voorkomen dat vluchtelingen geen paspoort hebben van hun land van herkomst, dat ze te ziek zijn om uit te reizen, of dat ze (tijdens hun tijdelijke vergunning⁷) een beroepsopleiding zijn gestart. Vervalt het obstakel om uitgezet te worden (bijvoorbeeld omdat ze een paspoort hebben ontvangen van hun land van herkomst), dan wordt de *Duldung* niet verlengd, en kan zelfs ingetrokken worden en zodoende haar geldigheid verliezen. De (voorheen) *Gedulde* moet dan rekening houden met uitzetting.

2. Een *Duldung* die vluchtelingen kunnen ontvangen⁸

Deze vorm van *Duldung* *kunnen* asielzoekers krijgen en is slechts van korte duur (enkele weken) om bijvoorbeeld hun school af te ronden. De toekenning vindt vaak plaats op basis van dat de *Gedulde* toezegt na afloop van de geldigheidsduur vrijwillig het land te verlaten.

Het belangrijkste verschil tussen de twee vormen ligt in het feit dat de eerste vorm afgegeven wordt omdat er daadwerkelijk nog geen mogelijkheid tot uitreizen is. De tweede vorm wordt afgegeven en gebeurt meer op grond van persoonlijke of humanitaire redenen, bijvoorbeeld omdat iemand nog één maand nodig heeft om zijn school af te ronden. Voor een overzicht van de verschillen in *Duldung*, zie figuur 2 in de bijlage.

6 In Duitsland wordt dit een *Anspruchsduldung* genoemd.

7 In Duitsland mogen vluchtelingen met een tijdelijke vergunning (*Aufenthalts-gestattung*) een opleiding starten of gaan werken als de BAMF na 3 maanden nog geen besluit heeft genomen over hun asielaanvraag.

8 In Duitsland wordt dit een *Ermessensduldung* genoemd.

3

Wat zijn rechten en plichten per domein?

3.

Duldung heeft implicaties voor de rechten en plichten op verschillende leefdomeinen. We gaan hieronder verder in op onderwijs, werk, wonen en sociale voorzieningen.

3.1 Onderwijs

Sinds 6 augustus 2016 bestaat er een *Duldung* voor de duur van een beroepsopleiding. *Gedulden* zijn dan vrijgesteld van uitzetting voor de duur van hun opleiding (vaak 3 jaar) en mogen direct met de opleiding starten. Dit geldt alleen onder de volgende voorwaarden:

- De beroepsopleiding is door de staat erkend.
- De immigratiedienst heeft toestemming verleend.
- Er zijn nog geen concrete maatregelen voor uitzetting ophanden.
- Desbetreffende persoon heeft geen misdaden gepleegd.
- Desbetreffende persoon heeft een werkvergunning (omdat een beroepsopleiding vaak gepaard gaat met een stage waar een werkvergunning voor nodig is).

Bij het afbreken van een opleiding ontvangen *Gedulden* éénmalig een *Duldung* voor 6 maanden om een nieuwe opleiding te zoeken. Na het afronden van een opleiding zijn er twee mogelijkheden:

1. **Duldung voor 6 maanden:** als diegene niet in dienst gaat bij het bedrijf waar de opleiding is gevolgd, wordt de *Duldung* éénmalig met 6 maanden verlengd om een baan te zoeken.
2. **3+2-regeling:** als diegene wel in dienst gaat bij het bedrijf waar hij ook de beroepsopleiding volgde, wordt de *Duldung* met 2 jaar verlengd.

In principe mogen *Gedulden* ook studeren (in plaats van het volgen van een beroepsopleiding). De toelatingseisen wat betreft de te overhandigen verklaringen, vormen echter een grote drempel voor deze groep.

Voor een overzicht van de rechten en plichten met betrekking tot het volgen van een opleiding, zie figuur 5 in de bijlage.

3.2 Werk

Gedulden mogen onder bepaalde voorwaarden werken. Hun recht op werk neemt toe naarmate ze langer met een *Duldung* in Duitsland verblijven. In onderstaand overzicht worden de rechten per tijdsperiode weergegeven.

Eerste 3 maanden	De eerste 3 maanden mogen <i>Gedulden</i> niet werken.
3 - 15 maanden	Na 3 maanden hebben zij het recht om te werken, mits er geen andere geschikte werknemer afkomstig uit Duitsland of een EU-land is, of een migrant met een vaste verblijfstatus (de voorrangregeling). Daarnaast hebben <i>Gedulden</i> toestemming nodig van de BAMF en BfA ⁹ . Ook mogen ze een proefplaatsing aannemen bij een bedrijf. In hun verblijfsdocument komt onder 'aanvullende voorwaarden' te staan of ze recht hebben om te werken of niet.
4 maanden	Na 4 maanden mogen <i>Gedulden</i> met een buitenlands universitair of beroepsopleiding-diploma in beroepen werken waar tekorten zijn, zoals ingenieurs of artsen.
15 maanden – 4 jaar	Na 15 maanden vervalt de hierboven genoemde voorrangregeling. Toestemming van BAMF en BfA is wel nog steeds nodig.
> 4 jaar	Na 4 jaar is toestemming van de BfA niet meer nodig, maar nog wel steeds van de BAMF.

Zie voor een overzicht van de rechten op arbeid van vluchtelingen met een *Duldung* figuur 3 en 4 in de bijlage.

9 Bundesagentur für Arbeit; in Nederland het UWV.

3.3 Wonen

Gedulden kunnen hun woonplaats niet zelf kiezen. Ze moeten in de plaats wonen die hen is toegewezen bij hun asielaanvraag. Als ze ergens anders willen wonen, kunnen ze wel een ruilaanvraag indienen. Het succes daarvan is gering; een ruilaanvraag moet goed onderbouwd zijn en er moet een goede kans op werk zijn. Ook hebben zij geen keuze wat betreft woning. *Gedulden* zijn ertoe verplicht om in gemeenschappelijke woningen te leven. *Gedulden* en asielzoekers die zelf in hun levensonderhoud kunnen voorzien, en daarom niet meer afhankelijk zijn van de immigratiediensten, kunnen een aanvraag indienen om een privéwoning te betrekken.

3.4 Sociale voorzieningen

In de eerste 15 maanden van het verblijf in Duitsland hebben *Gedulden* recht op diensten vanuit de Asielzoekersdienstwet. Naast aanspraak op basisdiensten (onderkomen, kleding, eten) hebben **ze** recht op het sociaal-culturele bestaansminimum. **Ze** krijgen een bedrag van €143,- per maand wat deelname aan politieke, sociale en culturele activiteiten mogelijk maakt.

Na 15 maanden hebben *Gedulden* recht op sociale diensten (op grond van het Sociaal Wetboek) en recht op diensten die onderwijs gerelateerd zijn (van de Bundesausbildungsförderungsgesetz (BAföG)¹⁰). Ook zijn zij vanaf deze periode via een zorgverzekering medisch verzekerd.

Door de aanscherping van het asielrecht kan *Gedulden* het recht op het bestaansminimum worden geweigerd wanneer zij:

- Volgens de immigratiedienst alleen naar Duitsland zijn gereisd om dit soort diensten te ontvangen.
- Een uitreistermijn al vaststaat.
- Zij hun uitzetting tegenhouden.
- Integratiemaatregelen zelf verhinderen.
- Niet deelnemen aan een integratiecursus.

Wanneer *Gedulden* gaan werken, zijn zij automatisch sociaal verzekerd, wat betekent dat zij aanspraak kunnen maken op werkloosheids-, pensioens-, ongevallen- en zorgverzekering. Zij ontvangen dan ook een burgerservicenummer.

¹⁰ Bundesausbildungsförderungsgesetz; in Nederland Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO).

4

Perspectief op verblijf

4.

4.1 Blijfrecht voor volwassenen

Volwassenen met een *Duldung* moet een verblijfsvergunning toegekend worden wanneer zij zich duurzaam in Duitsland geïntegreerd hebben. Dat wordt aangenomen wanneer:

- Zij minstens 8 jaar (zonder kinderen) en 6 jaar (met minderjarige kinderen) ononderbroken en legaal in Duitsland hebben gewoond.
- Zij de democratische grondbeginselen van Duitsland erkennen.
- Zij over basiskennis van de Rechts- en Samenlevingsverordeningen en Duitse 'normen en waarden' beschikken.
- Zij hun levensonderhoud overwegend door werk kunnen bekostigen.
- Het te verwachten is dat zij in de toekomst ook in hun levensonderhoud kunnen voorzien.
- Zij Niveau A2 van de Duitse taal hebben.
- Kinderen in de schoolplichtige leeftijd de leerplicht ook opvolgen.

4.2 Blijfrecht voor jongeren

Jongeren (tot 21 jaar) met een *Duldung* moet een verblijfsvergunning toegekend worden wanneer:

- Zij gedurende 4 jaar ononderbroken en legaal in Duitsland gewoond hebben.
- Zij een school bezocht hebben of een in Duitsland erkend school- of beroepsdiploma verworven hebben.
- Zij de aanvraag voor de toekenning van een verblijftoestemming **voor het 21^e jaar** aanvragen.
- Er geen concrete aanwijzingen zijn dat zij de democratische grondbeginselen van Duitsland niet erkennen.
- Het (op basis van hun huidige manier van leven en tot nu toe gevolgde onderwijs) waarschijnlijk is dat zij zich mak-

kelijk in de Duitse samenleving kunnen invoegen (positieve integratieprognose).

- De uitzetting niet vanwege een valse identiteit of andere misleidingen uitgesteld is.

5

Concluderend

De beleidsverkenning van *Duldung* laat zien dat vluchtelingen die geen verblijfsvergunning krijgen, maar het land ook niet kunnen verlaten, een bijzondere positie innemen in de Duitse samenleving. De *Duldung* die deze vluchtelingen ontvangen, is in principe slechts voor een korte periode bedoeld, waarbij in de eerste 3 maanden de rechten van de *Gedulde* op o.a. onderwijs en werk beperkt zijn. Echter, naarmate de geldigheidsduur van de *Duldung* toeneemt, doordat het vanwege een obstakel nog steeds niet mogelijk is om het land te verlaten, nemen ook de rechten op het gebied van werk, onderwijs en wonen van *Gedulden* toe. En daarmee uiteindelijk ook hun kansen op een verblijfsvergunning.

Een belangrijke kanttekening bij dit document is dat het gebaseerd is op teksten die het Duitse beleid beschrijven, maar die geen inzicht geven in de praktische uitvoering en bijbehorende knelpunten. Wel biedt dit document input om verder in gesprek te gaan over de maatschappelijke participatie van uitgeprocedeerde asielzoekers in Nederland en in hoeverre (elementen uit) het Duitse beleid van *Duldung* hiervoor aanknopingspunten biedt. KIS gaat dit gesprek aan en schrijft op basis hiervan een vervolpublicatie met aandachtspunten.

Gebruikte bronnen

Hartig, S., Hartwich, E., Storbeck, J., & Kempe, S. (2017) *Integration von Flüchtlinge in Ausbildung und Beschäftigung: Leitfaden für Unternehmen*. Berlin: Deutscher Industrie und Handelskammertag

Pro Asyl – *Rechtliche Veränderungen für Geduldete* (Stand: Augustus 2016). Website: <https://www.proasyl.de/hintergrund/august-2016-ueberblick-ueber-die-rechtlichen-veraenderungen-fuer-geduldete/> Bezocht op: 06-11-2017

Weiser, B. (2016). *Recht auf Bildung für Flüchtlinge*. Berlin: USE GmbH

Figuur 1 Asielprocedure Duitsland

Vluchtelingen met verblijfstoestemming (Aufenthaltsgestattung)					
Beschrijving verblijfsstatus	<ul style="list-style-type: none"> • Vluchteling bevindt zich in Asielprocedure. • Uiteindelijke status/oordeel staat nog open. 				
Asielaanvraag	Nog geen oordeel.				
Geldigheidsduur van de verblijfstoestemming (geen verblijfstitel)	Tot aan het Asielbesluit.				
Arbeidsmarkttoegang	In principe beperkt.				
Asielbesluit	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Asielaanvraag toegekend.</th> <th>Asielaanvraag afgewezen.</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td> <ul style="list-style-type: none"> • Vluchteling ontvangt een Verblijfsvergunning. • Onbeperkte toegang tot de arbeidsmarkt. </td> <td> <ul style="list-style-type: none"> • Vluchteling ontvangt een verzoek om te vertrekken. • Wanneer het onmogelijk is om uit te reizen kan een vluchteling een tijdelijke verblijfstitel (Aufenthaltserlaubnis) of een <i>Duldung</i> ontvangen • Bij een tijdelijke verblijfstitel onbeperkte toegang tot de arbeidsmarkt; bij een <i>Duldung</i> beperkte toegang tot de arbeidsmarkt. </td> </tr> </tbody> </table>	Asielaanvraag toegekend.	Asielaanvraag afgewezen.	<ul style="list-style-type: none"> • Vluchteling ontvangt een Verblijfsvergunning. • Onbeperkte toegang tot de arbeidsmarkt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vluchteling ontvangt een verzoek om te vertrekken. • Wanneer het onmogelijk is om uit te reizen kan een vluchteling een tijdelijke verblijfstitel (Aufenthaltserlaubnis) of een <i>Duldung</i> ontvangen • Bij een tijdelijke verblijfstitel onbeperkte toegang tot de arbeidsmarkt; bij een <i>Duldung</i> beperkte toegang tot de arbeidsmarkt.
Asielaanvraag toegekend.	Asielaanvraag afgewezen.				
<ul style="list-style-type: none"> • Vluchteling ontvangt een Verblijfsvergunning. • Onbeperkte toegang tot de arbeidsmarkt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vluchteling ontvangt een verzoek om te vertrekken. • Wanneer het onmogelijk is om uit te reizen kan een vluchteling een tijdelijke verblijfstitel (Aufenthaltserlaubnis) of een <i>Duldung</i> ontvangen • Bij een tijdelijke verblijfstitel onbeperkte toegang tot de arbeidsmarkt; bij een <i>Duldung</i> beperkte toegang tot de arbeidsmarkt. 				

Figuur 2 Vormen van Duldung

Vluchtelingen met een Duldung (Gedulden)		
Beschrijving verblijfsstatus	<ul style="list-style-type: none"> • Geen recht om te blijven; daarom uitreisplicht. • Uitzetting is tijdelijk uitgesteld. 	
Asielaanvraag	Negatief beoordeeld / Afgewezen.	
Duldungsvorm	Anspruchsduldung	Ermessensduldung
Toekenning wanneer	<ul style="list-style-type: none"> • Uitreis of uitzetting op grond van een obstakel niet mogelijk is. • Bijvoorbeeld wanneer een gekwalificeerde beroepsopleiding begonnen of voortgezet wordt (Opleidingsduldung). 	<ul style="list-style-type: none"> • Op dringende humanitaire, persoonlijke gronden of een publiekelijk belang om het verdere verblijf toe te staan. • Bijv. wanneer school bijna is afgerond.
Geldigheidsduur van de Duldung (geen verblijfstitel)	<ul style="list-style-type: none"> • Wettelijk niet voorgeschreven. • In de regel slechts voor korte tijd. • Bij gekwalificeerde beroepsopleiding voor de totale duur van de opleiding (vaak 3 jaar). 	<ul style="list-style-type: none"> • Wettelijk niet voorgeschreven. • In de regel slechts voor enkele weken of maanden.
Verlenging	<ul style="list-style-type: none"> • Zolang het obstakel voor uitzetting bestaat. • Tot 1 jaar toelaatbaar; voor langere tijd alleen onder bepaalde uitzonderlijke voorwaarden. • 6 maanden bij het stoppen van de opleiding om te zoeken naar een nieuwe opleidingsplek. • 6 maanden bij het afronden van de opleiding om een baan te zoeken. 	<ul style="list-style-type: none"> • Is naar goeddunken van de immigratiedienst: bij het wegvallen van een toekenningsgrond is er waarschijnlijk ook geen verlenging mogelijk.
Arbeidsmarkttoegang	In principe beperkt.	

Figuur 3 Rechten op arbeid van vluchtelingen met een Duldung

Werk van vluchtelingen	
Direct	Vluchtelingen met een verblijfsvergunning (erlaubnis).
Na 3 maanden	<p><i>Gedulden</i> en Asielzoekers</p> <p>Eis</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Toestemming van de immigratiedienst. ● Toestemming van de Bundesagentur für Arbeit. ● Voorrangsregeling is van toepassing: ze mogen werken, mits er geen andere geschikte werknemer afkomstig uit Duitsland of EU-land is of migrant met vaste verblijfstatus. ● Tevens moeten ze onder gelijkwaardige omstandigheden werken (werktijden en loon) als vergelijkbare Duitse werknemers.
Na 15 maanden	<p><i>Gedulden</i> en Asielzoekers</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Toestemming van immigratiedienst nodig. ● Voorrangsregeling vervalt; onder gelijke omstandigheden werken wordt nog steeds doorgevoerd.
Na 4 jaar	<p><i>Gedulden</i> en Asielzoekers</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Toestemming van immigratiedienst nodig. ● Toestemming Bundesagentur für Arbeit vervalt.

Figuur 4 Rechten op tijdelijk werk en proefaanstellingen van vluchtelingen met een Duldung

Tijdelijke werknemer en proef-aanstelling voor <i>Gedulden</i> en Asielzoekers			
Arbeid	Wachttijd	Toestemming Immigratiedienst vereist.	Toestemming Bundesagentur für Arbeit vereist.
Tijdelijk werk / Zeitarbeitnehmer	<p>In principe: na 15 maanden.</p> <p>Uitwerking: na 3 maanden, indien</p> <ul style="list-style-type: none"> ● In Bundesagentur für Arbeit-districten waar de Voorrangsregeling tot aug. '19 opgeschort is. ● Voor erkende universitair afgestudeerden in een beroep waar tekorten zijn (ingenieurs) ● Voor vakkrachten in knelpuntberoepen. 	Ja	<ul style="list-style-type: none"> ● Ja, maar alleen dat ze onder gelijkwaardige omstandigheden werken (zie figuur 3).
Proefaanstelling	3 maanden	Ja	Ja
<p>Vluchtelingen met een verblijfstoestemming (Aufenthaltsurlaubnis) mogen in principe zonder beperkingen arbeid zoals tijdelijk werk of proefaanstellingen aannemen.</p>			

Figuur 5 Recht op onderwijs van vluchtelingen met een Duldung

Opleiding voor Gedulden en Asielzoekers			
Vorm van opleiding	Wachttijd	Toestemming Immigratiedienst vereist	Toestemming Bundesagentur für Arbeit vereist
Opleiding binnen bedrijf	<ul style="list-style-type: none"> • Gedulden: geen wachttijd. • Asielzoeker: 3 maanden. 	Ja	<ul style="list-style-type: none"> • Nee, bij opleidingen in een door de staat erkende beroepsopleiding niet.
Opleiding in een school	Geen	Ja	Nee

Vluchtelingen met een verblijfstoestemming (Aufenthalserlaubnis) mogen in principe zonder beperkingen een opleiding beginnen.

Kennisplatform
Integratie &
Samenleving

Colofon

Financier: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Auteurs: E.M.B. Horrevorts, MSc.

Dr. L.B.E. van Hal

Redactie: L.L. van der Maas, MSc.

Omslag: L.E. Kruis

Ontwerp: Design Effects

Uitgave: Kennisplatform Integratie & Samenleving

P/a Kromme Nieuwegracht 6

3512 HG Utrecht

T (030) 230 3260

De publicatie kan gedownload worden via de website van het Kennisplatform Integratie & Samenleving: <http://www.kis.nl>.

ISBN 978-90-5830-879-5

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2018.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

KENNISPLATFORM INTEGRATIE & SAMENLEVING

Kennisplatform Integratie & Samenleving doet onderzoek, adviseert en biedt praktische tips en instrumenten over vraagstukken rond integratie, migratie en diversiteit. Daarnaast staat het platform open voor vragen, signalen en meningen en formuleert daar naar beste vermogen een antwoord op.

Deze kennisuitwisseling is bedoeld om een fundamentele bijdrage te leveren aan een pluriforme en stabiele samenleving. Blijf op de hoogte van alle projecten, vragen en antwoorden en andere kennisuitwisseling via www.kis.nl, de [nieuwsbrief](#), [Twitter](#) en [LinkedIn](#).

Kennisplatform Integratie & Samenleving is een programma van het Verwey-Jonker Instituut en Movisie

T 030 230 32 60 E info@kis.nl I www.kis.nl

